

Beleidsplan De Best Verzorgde Boeken 2025 - 2028

Korte geschiedenis

De Nederlandse jaarlijkse uitverkiezing De Best Verzorgde Boeken kent een lange geschiedenis die teruggaat tot 1926, en is de oudste in deze categorie van Europa. Nederland heeft zich in die periode ontwikkeld tot een land dat bekend staat om zijn uitmuntende boekverzorging. Dit betreft de kwaliteit van de ontwerp- en uitgeeftraditie evenals het technische meesterschap van lithografie, drukken en binden. De term 'best verzorgd' is altijd gehandhaafd – en niet vervangen door 'vormgegeven' – omdat de jury in de eerste plaats *boeken* en niet *boekontwerpen* uitverkiest. Immers, in elk goed gemaakt boek ontmoeten inhoud en vorm elkaar. Elk goed gemaakt boek komt voort uit een samenwerking tussen een opdrachtgever/uitgever (al dan niet in eigen beheer), een ontwerper en technische producenten zoals lithografen, drukkers en binders. De rolverdeling tussen de verschillende partners wisselt maar ieder besteedt zorg om tot een goed eindresultaat te komen.

De continuïteit van de verkiezing is enige malen onderbroken geweest. We onderscheiden drie periodes: 1925 – 1932, 1948 – 1971 en 1986 t/m nu. De eerste keurcollectie (vijftig boeken), zoals de verzameling best uitgevoerde boeken in Nederland genoemd werd, was een initiatief van het Nederlandsch Verbond van Boekenvrienden (NVB) en dan vooral van ontwerper S.H. de Roos. De economische crisis en de jaren dertig betekende het einde van de eerste periode. Vanaf 1948 was er weer een verkiezing tot aan 1971 (onder auspiciën van de stichting CPNB, Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek) toen er helaas geen geld meer bij elkaar gebracht kon worden voor een catalogus, de belangrijkste, letterlijk tastbare drager van de verkiezing.

In 1986 werd Henk Kraima directeur van de CPNB en hij nam het initiatief om De Best Verzorgde Boeken nieuw leven in te blazen. Het jaarlijks bekronen en daarmee ontwikkelingen tonen in de zich steeds vernieuwende grafische industriële vormgeving bleek inmiddels wel weer voldoende draagvlak te hebben in het boekenvak, de grafische industrie en aanpalende culturele instellingen (zoals het Stedelijk Museum). Dankzij financiële steun van het toenmalige Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur konden er na vijftien jaar afwezigheid weer Best Verzorgde Boeken worden bekroond. Toen de overheidsfinanciering stopte is ervoor gekozen om in 1998 de activiteit in een aparte stichting onder te brengen waardoor gerichte sponsoring mogelijk werd.

In 2020 besloot de CPNB in haar beleid de focus te leggen op het bereiken van lezers, waardoor een jaarlijkse verkiezing die vooral gericht is op het vak en niet op het publiek, niet meer paste. Eind 2021 besloot De Best Verzorgde Boeken afscheid te nemen van de CPNB. In 2024 vond de stichting onderdak bij Allard Pierson, het museum en kennisinstituut voor de erfgoedcollecties van de Universiteit van Amsterdam.

Missie

De stichting heeft als missie om het belang van kwalitatief goede boekverzorging van Nederlandse makelij in de breedste zin van het woord te bevorderen en zichtbaar te maken.

Visie

Een sterke en duurzame positie van het Nederlandse fysieke boek als cultureel en grafisch medium, met erkenning en waardering in binnen- en buitenland.

Doelstelling

Zoals geformuleerd in de statuten heeft “De Stichting De Best Verzorgde Boeken als doel om een informatie- en reflectiepunt te zijn op het gebied van het ontwerp, het opdrachtgeverschap, de

verzorging en de technische productie van het boek en voorts alles wat daarmee in de meest uitgebreide zin des woords verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn.”

Toegespitst op de jaren 2025 tot en met 2028 zal de stichting De Best Verzorgde Boeken zich focussen op de volgende doelstellingen:

- het vergroten van de zichtbaarheid van De Best Verzorgde Boeken;
- het enthousiasmeren van de nieuwe generatie boekontwerpers;
- het behouden en vergroten van het draagvlak bij de groep algemene uitgevers en de groep makers die niet direct gebruik maken van de geëigende boekkanalen (eigen beheer uitgaven);
- kennisdeling binnen de grafische sector en het boekenvak;
- internationale promotie van Nederlandse boekvormgeving.

Doelgroepen

- ontwerpers en boekvormgevers;
- uitgevers;
- lithografen, drukkers, binders en boekproducenten;
- studenten en docenten van de grafische ontwerpafdeling van kunstopleidingen en de studie Boekwetenschap;
- liefhebbers van boeken, kunst, cultuur en design;
- bibliotheken, musea.

Activiteiten

De doelstellingen worden bereikt via de volgende activiteiten:

1. organisatie van de jaarlijkse selectie van De Best Verzorgde Boeken;
2. publicaties en communicatie;
3. tentoonstellingen;
4. nieuwe prijs De Kapitaal;
5. educatieve activiteiten & kennisuitwisseling.

1 Verkiezing

Vakjury

Jaarlijks leggen Nederlandse uitgevers, ontwerpers en drukkers tussen de 250 – 300 boeken aan de vijfhoekpige **vakjury** voor. Deze bestaat uit:

- twee ontwerpers, waarbij de een uit een meer academische hoek komt en de ander werkt met algemene (commerciële) uitgeverijen;
- een technisch expert zoals een lithograaf, drukker of binder;
- een uitgever die op het snijvlak opereert van commercie en creativiteit;
- een beschouwend jurylid zoals een kunstrecensent, conservator Grafische Vormgeving, boekwetenschapper, ontwerphistoricus.

De juryleden kunnen maximaal drie keer plaatsnemen in de jury. Boeken waarbij juryleden enige betrokkenheid hebben worden in eerste instantie beoordeeld door een ‘schaduwjury’ met oud juryleden. Hun voordrachten komen uiteindelijk ter beoordeling van de vakjury waarbij het betreffende jurylid afwezig is bij de bespreking.

Studentenjury

Vanaf 2016 is er bewust aansluiting gezocht met de volgende generatie boekenmakers: studenten van academies en hogescholen in Nederland nemen plaats in de jaarlijks wisselende **studentenjury**. Het gaat om studenten grafisch ontwerp van de KABK, Gerrit Rietveld Academie, ArtEZ, HKU, Academie Minerva. We willen dit uitbreiden naar Maastricht zodat de belangrijkste ontwerpafdelingen uit het hele land vertegenwoordigd zijn.

De studentenjury doorloopt hetzelfde proces als de vakjury en komt tot een eigen selectie van de ingezonden boeken. Haar selectie wordt kenbaar gemaakt op de website van De Best Verzorgde Boeken en sinds 2021 wordt deze selectie naast die van de vakjury tentoongesteld in het Stedelijk Museum Amsterdam.

Inzendingen

Om voor uitverkiezing in aanmerking te komen dient een uitgave te voldoen aan twee van de drie volgende vereisten. De uitgave moet, al dan niet in de Nederlandse taal, zijn:

- a. uitgegeven door een in Nederland gevestigde uitgever;
- b. ontworpen en opgemaakt door een persoon die de Nederlandse nationaliteit bezit dan wel in Nederland gevestigd is;
- c. gedrukt en/of gelithografeerd en/of gebonden door een in Nederland gevestigd grafisch bedrijf.

De jury benoemt minimaal dertig en maximaal drieëndertig uitgaven.

Bij aanvang van de inschrijving¹ (eerste week december) communiceert de stichting dit via een persbericht, Boekblad, haar (sociale media) kanalen (Facebook en Instagram), aangevuld met berichtgeving via de communicatiekanalen van de BNO. Daarnaast krijgen inzenders van de laatste drie jaar persoonlijk bericht. Verder is er sprake van een actieve benadering van algemene uitgeverijen omdat die de verkiezing vaak zien als 'niche' en niet bedoeld voor de commerciële boekenmarkt. Om te onderstrepen dat de prijs juist bedoeld is voor 'alle' boeken heeft de stichting categorieën ingesteld zoals:

- proza, poëzie of graphic novel;
- informatieve boeken (van kookboek, geschiedenisboek tot proefschrift en jubileumboeken);
- kunst-, foto- en architectuurboeken;
- kinder- en jeugdboeken;
- divers.

Daarnaast hebben een of meer leden van de vakjury ervaring met de reguliere uitgeefpraktijk.

Vanaf 2016 kunnen studenten grafisch ontwerp en eerstejaars alumni gratis hun boekprojecten insturen. De stichting benadert de afdelingshoofden van de academies om dit gegeven te promoten onder hun studenten.

Naast het beoordelen van de inzendingen hebben de juryleden uitdrukkelijk de mogelijkheid zelf boeken naar voren te brengen om te bespreken. Daarmee hebben juryleden een signaleringsfunctie. Bovendien vraagt de stichting enkele vakmensen of zij nog boeken in het vizier hebben die interessant zouden kunnen zijn. Steeds vaker zijn er boekenmakers die buiten het traditionele circuit (van boekhandels, uitgevers en bekende producenten) op alternatieve manieren hun doelgroep weten te vinden, bijvoorbeeld via eigen sociale-media communities en crowdfunding platforms. De directeur probeert deze doelgroep te bereiken om ze uit te nodigen boeken in te sturen.

2 Publicaties

Ieder jaar geeft de stichting een jaarboek uit met tekst in het Nederlands en het Engels, vaak catalogus genoemd omdat het verschijnt bij de jaarlijkse tentoonstelling in het Stedelijk Museum Amsterdam. Deze publicatie presenteert de geselecteerde boeken in woord en beeld. Over elk boek schrijft de jury een beknopt rapport en een introductie waarin gesignaleerde trends worden beschreven. Gedetailleerde gegevens over materialen en technieken maken dat het boek een geliefd naslagwerk wordt voor makers. Ieder jaar krijgt een andere ontwerper de opdracht. Na lithografie worden de verschillende katernen van het boek gedrukt bij zes verschillende drukkers (die vaak

¹ Meer informatie is te vinden in het Reglement: <https://debestverzorgdeboeken.nl/nl/reglement-privacy/>

betrokken zijn bij een Best Verzorgd Boek) waarna het naar een binder gaat. Het papier wordt in natura geleverd door Igepa Nederland. Deze collectieve inspanning maakt dat dit bijzondere boek ook als een visitekaartje van het vak kan worden gezien.

Elke publicatie staat op zichzelf. Deze is beschikbaar in de museumwinkel van het Stedelijk Museum, Huis van het Boek en de lokale boekhandel. Idea Books distribueert het boek in binnen- en buitenland.

De stichting geeft ook een catalogus met de selectie van de studenten (oplage ca. honderd exemplaren) uit. Het ontwerp en concept kunnen onderdeel uitmaken van het eindexamen van een student van een van de academies of hogescholen, die participeren in de studentenjury. De inhoud (juryrapport) wordt geleverd door de leden van de studentenjury die optreden als gezamenlijk opdrachtgever, waardoor zij dit proces voor het eerst kunnen meemaken. Vervolgens wordt de catalogus geproduceerd en verspreid door de stichting.

Jubileumboek

In 2026 vieren we het honderdjarig jubileum van De Best Verzorgde Boeken met de uitgave van een jubileumboek, uitgegeven door Nai010 in Rotterdam. De publicatie brengt de geschiedenis in kaart met een selectie van de honderd meest inspirerende boeken uit honderd jaar, geselecteerd door hedendaagse makers en producenten. Daarbij worden in een vijftal essays de ontwikkelingen in het vakgebied beschreven: over de invloed van nieuwe productietechnieken, de veranderende rol van grafisch ontwerpers, de dynamiek binnen het ontwerponderwijs, de inclusiviteit van het vakgebied, het activisme van ambachtelijke drukkers en de toekomst van het gedrukte boek. De bijdragen zijn van Els Kuijpers, Rita Ouédraogo, Yolanda Entius, Thomas Castro, Mariëtte Wijne en Taco Hidde Bakker. De publicatie is samengesteld door Kirsten Algera en ontworpen door Lyanne Tonk. Het jubileumboek wordt in 2026 gelanceerd tijdens de opening van de tentoonstelling in het Stedelijk Museum Amsterdam.

3 Exposities in binnen- en buitenland

Binnenland

De selectie van de vakjury en de studentenjury wordt ieder jaar als eerste tentoongesteld in het Stedelijk Museum Amsterdam. Vervolgens worden De Best Verzorgde Boeken van het betreffende jaar geëxposeerd in Huis van het Boek te Den Haag, waarna de selectie aan hun collectie wordt toegevoegd. In de afgelopen jaren is een partnerschap opgezet met GRID, het grafisch museum in Groningen en de Jan van Eyck Academie in Maastricht waar De Best Verzorgde Boeken worden geëxposeerd. Dankzij deze landelijke verspreiding krijgt de selectie van De Best Verzorgde Boeken de nationale uitstraling die de makers verdienen. Dit zetten we de komende jaren door.

Internationale belangstelling

De Best Verzorgde Boeken worden internationaal zeer gewaardeerd. Ook in de komende periode zullen de contacten met de Nederlandse ambassades en culturele instellingen in Seoul en Beijing worden onderhouden. Bekend is dat in 2025 en 2027 een expositie met vijf jaar De Best Verzorgde Boeken gehouden zal worden als onderdeel van de Beijing Book Fair. Ook heeft de Zuid-Koreaanse Hyundai Art Library zich gemeld om in 2025 en 2026 een expositie te houden. Het Printing Museum in Tokyo is al jarenlang een partner die de selectie aanschaft en tentoonstelt. In Europa is de Hauptbücherei in Wenen een gewaardeerde partner; zij is bezig met uitbreiding van de expositie naar andere steden in Oostenrijk. Er zijn ook contacten met Italië die van plan zijn een eigen nationale verkiezing van best verzorgde boeken te houden.

Een ander belangrijk fenomeen is de internationale jurering Best Book Design from all over the World. De organisatie hiervan ligt in handen van de Duitse Stiftung Buchkunst. Meer dan 570 boeken uit 33 landen worden door een internationale jury beoordeeld. Ieder jaar zendt de stichting de Nederlandse selectie in.

Ze kennen de prijscategorieën: Gouden Letter (1), Gouden Medaille (1), Zilveren Medaille (2), Bronzen Medaille (5), Eervolle vermelding (5). Nederland krijgt vrijwel ieder jaar een of meer van deze bekroningen. Vervolgens worden de inzendingen vanuit alle landen, inclusief de winnaars, tentoongesteld tijdens de Leipziger Buchmesse (283.000 bezoekers in het voorjaar) en de Frankfurter Buchmesse (230.000 bezoekers in het najaar), waar alle boekenmakers van de hele wereld komen².

4 De Kapitaal

In 2024 heeft de stichting een nieuwe prijs ingesteld voor het Nederlandse boekverzorging: De Kapitaal. Deze wordt uitgereikt aan persoon, instelling of initiatief die vanwege de onderscheidende bijdrage aan de Nederlandse boekverzorging wordt gelauwerd. De Kapitaal wordt in ieder geval doorgezet tot in 2028. De aanleiding was dat er veel aan het veranderen is in het grafisch-culturele vak. Een competitieve markt en maatschappelijke ontwikkelingen, bijvoorbeeld op het terrein van duurzaamheid en energie, zorgden en zorgen steeds meer voor grote uitdagingen. Bekende gespecialiseerde bedrijven houden op met bestaan, terwijl de sector tegelijkertijd ook veel creativiteit toont en nieuwe initiatieven opkomen. Die veerkracht vierten we met De Kapitaal. Met de instelling van De Kapitaal heeft de stichting een extra middel in handen om het innovatieve en/of het onderscheidende op het gebied van ontwerp, opdrachtgeverschap of productie (lithografie, druk, bindwijze) te promoten. En daarmee tegelijkertijd alle makers een hart onder de riem te steken.

De prijs kan een eerbetoon of een stimulans zijn. Beide invalshoeken zijn een signalering van dat wat nu relevant is in het vak. Zoals ook ieder jaar de brede keurselectie van De Best Verzorgde Boeken de tendensen in het vak toont. De bekendmaking van de winnaar van de prijs vindt plaats bij de opening van de tentoonstelling De Best Verzorgde Boeken in het Stedelijk Museum Amsterdam. De prijs bestaat uit een sculptuur (ontworpen door Team Thursday en gemaakt door keramist Marieke Heesbeen), een oorkonde en interview met de laureaat in het jaarboek.

5 Presentaties en discussie

Boekwetenschap

Vanaf 2024 wordt het jurytraject in het Allard Pierson gehouden. Dit museum is tegelijkertijd het kennisinstituut voor de erfgoedcollecties van de Universiteit van Amsterdam (UvA). Vanaf de oprichting van de stichting in 1998 doneert De Best Verzorgde Boeken haar jaarselecties aan dit instituut. In de komende periode zal de stichting een relatie opbouwen met de studie Boekwetenschap. Zo zullen studenten van deze studierichting betrokken worden bij De Best Verzorgde Boeken: studenten bezoeken de expositie in het Stedelijk, de directeur van de stichting geeft presentaties aan studenten en studenten bezoeken de Salon (zie hieronder). Daarnaast organiseren studenten een eigen tentoonstelling van 'best verzorgde boeken' uit de collectie van het museum.

'BOOKMAKING UNCOVERED – de Just Enschedé Salon'

De Salon is een jaarlijks terugkerend inhoudelijk gesprek over actuele thema's in de Nederlandse boekverzorging. Partners zijn het Wim Crouwel Instituut, Allard Pierson en het Stedelijk Museum Amsterdam.

Vanaf 2025 wordt de Salon georganiseerd in het Allard Pierson dat optreedt als gastvrouw. Bij de programmering wordt een inhoudelijke link gelegd naar de collecties van het Allard Pierson. Voor 2025 staat het thema 'onconventionele boeken die zich onderscheiden in ontwerp en techniek' op stapel. Daarover spreken grafische (boek)ontwerpers Eva van der Schans, Jan Pieter Karper en Doğa Gönüllü, terwijl bijzonder hoogleraar Handschriften en Cultuurgeschiedenis (UvA) Irene van Renswoude historische voorbeelden geeft van onconventionele manuscripten. Een van de fellows van het Wim Crouwel Instituut, Kyliën Bergh, zal de moderator zijn. Zo is de Salon het resultaat van

² Dit zijn de bezoekersaantallen uit 2024.

een samenwerking tussen verschillende instituten die het grafisch ontwerp een warm hart toedragen. Deze synergie zal in de komende periode bewust worden opgezocht.

Communicatie en planning

- Begin december t/m medio januari: inzending boeken uit het voorgaande jaar.
Communicatie: oproep aan het vak via eigen kanalen en berichtgeving via BNO;
- eind januari: beoordelen door vakjury en studentenjury, definitieve selectie;
- februari – april: schrijven juryrapporten, samenstellen technische gegevens van de boeken; eerste ontwerp catalogus vakjury;
Communicatie: eind februari persbericht 'bekendmaking selectie', maart persbericht 'bekendmaking internationale prijzen' (indien van toepassing), aangevuld met berichtgeving via BNO en platform Dutch Design Daily;
- mei: vertaling teksten naar het Engels. Definitieve ontwerp klaar;
- juni – juli - augustus: fotografie selectie, ontwerp afgerond, drukken en binden;
- eind september of eind begin november: expositie Stedelijk Museum Amsterdam + lancering jaarpublicatie;
Communicatie: persbericht via eigen kanalen en die van Allard Pierson;
- na opening Stedelijk: BOOKMAKING UNCOVERED – Just Enschedé Salon in Allard Pierson
Communicatie: persbericht via eigen kanalen en die van het Allard Pierson;
- oktober: keuze ontwerper catalogus en eerste afspraak met het oog op de volgende cyclus.

Bestuur en organisatie

De stichting heeft geen winstoogmerk. Eventuele positieve resultaten worden volledig aangewend ten behoeve van de verwezenlijking van de statutaire doelstelling.

In het bestuur van de stichting zaten in het begin vertegenwoordigers van drie brancheorganisaties: BNO (Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers), Grafische Cultuur Stichting en de Stichting CPNB (Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek). Deze drie organisaties weerspiegelen de drie pijlers van de verkiezing: het ontwerp, de productie en het uitgeverschap. In 2016 trad de vertegenwoordiger van de Grafische Cultuur Stichting af, mede vanwege de intentie om die Cultuurstichting op te heffen. In 2020 besloot de CPNB in haar beleid de focus te leggen op het bereiken van lezers, waardoor een jaarlijkse verkiezing die vooral gericht is op het vak niet meer paste. Daarom besloot De Best Verzorgde Boeken afscheid te nemen van de CPNB. In 2024 vond de stichting onderdak bij Allard Pierson, het museum en kennisinstituut voor de erfgoedcollecties van de Universiteit van Amsterdam. Mede door het wegvallen van de Grafische Cultuur Stichting en de CPNB heeft het bestuur besloten dat nieuwe bestuursleden niet meer uit de betreffende brancheorganisaties hoefden te komen, als ze maar gelieerd zijn aan respectievelijk de ontwerpers-, uitgevers- en grafimediabranche, zodat de deelgebieden van de verkiezing vertegenwoordigd zijn. De bestuurders ontvangen voor hun werkzaamheden geen beloning. Zij hebben uitsluitend recht op vergoeding van daadwerkelijk gemaakte kosten.

De dagelijkse leiding was vanaf 1998 in handen van directeur Just Enschedé, die eind 2015 is opgevolgd door Esther Scholten. De vergoeding voor de dagelijkse leiding wordt vastgesteld door het bestuur en staat in redelijke verhouding tot de aard, omvang en verantwoordelijkheid van de verrichte werkzaamheden.

De Stichting De Best Verzorgde Boeken richt zich naar de Governance Code Cultuur (van kracht per 1 januari 2019). Een bestuursreglement is door het bestuur opgesteld.

Sponsoring

De stichting verkrijgt haar inkomsten uit sponsorbijdragen, bijdragen van fondsen, inschrijfgelden, verkoop van publicaties en bijdragen voor tentoonstellingen en overige activiteiten die passen binnen de doelstelling van de stichting. Financiële ondersteuning wordt verleend door Fonds Pictoright, papierleverancier Igepa Nederland en L. van Heek Textiles. Andere fondsen waarop een beroep wordt gedaan is onder andere het ASF Goede Doelen Fonds. BNO is partner op het gebied van communicatie.

Beheer en besteding van het vermogen

Het vermogen van de stichting wordt beheerd onder verantwoordelijkheid van het bestuur. De middelen worden aangehouden op bankrekeningen en niet belegd in risicovolle financiële producten. Het aanwezige vermogen dient als continuïteitsreserve en wordt uitsluitend ingezet voor de verwezenlijking van de statutaire doelstelling van de stichting. De stichting houdt een vrij besteedbaar vermogen aan dat naar het oordeel van het bestuur voldoende is om bij wegvallende financiering gedurende een periode van een half tot anderhalf jaar de activiteiten voort te zetten.

De middelen van de stichting worden besteed aan de organisatie van de jaarlijkse selectie van De Best Verzorgde Boeken, de uitgave van publicaties, tentoonstellingen in binnen- en buitenland, educatieve activiteiten, kennisuitwisseling en de promotie van Nederlandse boekverzorging. Alle uitgaven staan in dienst van de culturele en educatieve doelstellingen van de stichting.